

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՏՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

Դաստիարակութեան այլ և այլ միջոցներուն ոչ բարոյական Բարեկրթութեան իրարոյս վրայ ազդեցութիւնը, Կրօնքի գերազոյն ոչ տիրական ազդեցութիւնը: (Տես երես 289)

Իայց թէ որ չկայ բան մը՝ որ Կրօնից հաւասար ազդեցութիւն ունենայ Բարեկրթութեան և միանգամայն ուսմանց ու մտաց բնական զարգացմանը վրայ, տղուն բնաւորութեանն ու պակասութեանցը և անոր բովանդակ կենացը ապագային վրայ, Կրօնի ալ մէկալ կողմանէ՝ դաստիարակութեան միւս երկու մեծ միջոցներուն գործակցութիւնը կը պահանջէ:

Ղանց Ուսման ու Բարեկրթութեան՝ Կրօնքը իրեն արժանաւոր մարդիկներ չկազմեր:

Կրօնքը կ'ուզէ որ լուսաւորեալ ըլլայ. հաստատուն ու անխարդախ բնաւորութիւնները կը սիրէ. բթացեալ մտքեր կամ ցած ու մեղկ բնաւորութիւններ իրեն անարգանք ըլլալէն զատ ուրիշ բանի չեն գար:

Ուր տեղը կը ջանայ անոնց սիրտն ու միտքը կազմելու:

Բարեկրթութիւնը, որ ինչպէս տեսանք՝ առանց Կրօնից նիւթական ու անարգ բան մըն է, մէկալ կողմանէ Կրօնքի անհրաժարելի օգնական մի է:

Դուրսէն ու խաղաղութեան ձեռքով՝ մտաց ամփոփմունքը կը պահէ, քրիստոնէական իմաստութեան դասերուն կամ շնորհաց տպաւորութիւններուն ճամբաները կը պատրաստէ:

Ինչնէ կամ նուաճել կամաց միջոցութիւնները, որով կիրքերը կամ հասակին խակութիւնը իր պարտքերէն զինքը կը հեռացնեն. հպատակեցնել առանց ընկճելու, հրամայել առանց նուաստացնելու, բարձրացնել ցածը.

նելու ատեն, սանձելու ժամանակը հաստատել ու առաջ տանիլ. արգիլել որ կարողութիւնները ցրուելով չմորլին ու չտկարանան. պաշտպանել բարեպաշտութիւնը, ուսմունքներն ու բարի վարքը միանգամայն. ահա այս է գործքը, այս պարտքը Բարեկրթութեան Դաստիարակութեան:

Ինչպէս ուրեմն կրնայ Կրօնք զանց ընել զանիկայ:

Ուսման ալ իր կողմանէ Կրօնից զօրաւոր կերպով գործակից կ'ըլլայ:

Բանալ ու զարգացնել տղուն իմացականութիւնը, մտածութիւնը արթնցնել, ողջամիտ գաղափարներ տալ իրեն, կազմել ու զարգացնել թափանցողութիւնը, ուղիղ միտքը, խեղճ բանեցնելը. ճոխացնել իրեն յիշողութիւնը, կազմել անոր բանավարութիւնն ու խօսակցութիւնը, երեւակայութիւնը բեղնաւորել, ճաշակը յղկել, դատումը կրթել. այս է ահա Իմացական Դաստիարակութեան պարտքը և Ուսման փառքը:

Եւ միթէ դիւրին չէ իմանալը թէ այս բաներէն որչափ բարիք կ'ելլէ Կրօնից:

Եւս կերպով պատրաստուած, մեծցած, զարգացած ու հաստատուած մտքերը՝ աւելի լաւ կ'ըմբռնեն քրիստոնէական բարձր ճշմարտութիւնները:

Երիտասարդ մը որ պատշաճապէս իր միտքը կրթած է, թէ որ ուրիշ կողմանէ ամէն բաները հաւասար ըլլան՝ կ'ունենայ աւելի դիւրագգած սիրտ մը, աւելի մեծանձն ոգի մը, և միանգամայն աւելի վսեմ բանավարութիւն:

Հին մատենագիրները մտադրութիւն կարդալով՝ կը գտնայ գեղեցիկն ու ճշմարիտը մատենագրական կերպարանացը տակէն. իսկ երբոր անոնք Կրօնքի ձեռքովը իրենց գերազանց պայծառութեամբն որ երեւոյն իրեն, որչափ աշխուժով զանոնք կ'ընդունի:

Իհաւաստի տես՝ թէ ինչպէս որ Բարեկրթութեան և Ուսմունքը կարօտ են Կրօնի, ասանկ Կրօնքն ալ դաստիարակութեան մեծ վախճանին հասնելու համար անոնց կարօտ է:

1) երջապէս՝ տղուն զօրութիւնը պահպանել, իրեն կենացը վրայ հսկել, իրեն բնական կազմուածքը զարգանալու ատեն ուժովցնելու օգնել. այնպէս ընել որ անդամները դիւրաթեք ու զօրաւոր ըլլան, ազնուական ու մաքուր արին մը իր երակներուն մէջը ընթանայ. այն երկնային բոցը՝ որ իրեն աչուրներուն մէջ կը ցոլանայ, ոչ երբեք նուաղի ու շիջանի. այն սիրելի գոյնը, այն անբացատրելի շնորհքը՝ որ առաքելնի տղայոց ճակատը կը պճնէ, այն չեմ գիտեր ինչպիսի երջանկութիւնը՝ որ երկնից պարգևներէն կու գայ, բնական հետանայ տխուր ամպերու ներքեւ. այս է Բնական Դաստիարակութեան պարտքը. և այս պարտքը կատարելու համար հարկաւոր են շատ մտադիր, շատ զգուշաւոր ու շատ մեծարանօք լի խնամքներ. — Իայց առանց հարկ ըլլալու որ ապացուցանենք՝ մարդ ինքիւրեն չտեսնար թէ ինչ ազդեցութիւն ունին այդ կարեւոր խնամքները դաստիարակութեան վարժողին մէջ՝ բարեկրթութեան և ուսմանց յառաջագիմութեան կամ ետեւ մնալուն, և նոյն իսկ բարեպաշտութեան վրայ:

Եւ ո՞վ դիւրաւ չմտնէր ինչ որ Ուսմանը, աշխատութիւնը, Բարեկարգութիւնն ու Բարեկրթութիւնը, ևս առաւել Վրօնքը կ'ազդեն՝ բարի վարուց վրայ հսկելով առողջութիւնն ու զօրութիւնը հաստատ պահելու: Բնական է թէ Վրօնքը ինչկենի մըն է՝ որ թող չտար որ ուսմանըն ապականի: Եւ նոյնը մենք ալ կ'ըսենք. առաքինութիւնը աստուածային բալասան մըն է՝ որ տղուն կեանքն ու կայտառութիւնը կը պահպանէ: Եւ բարոյական ու կրօնական Բարեկրթութիւնն է միայն՝ որ զառաքինութիւնը կը պահպանէ:

Եւս ամէնը լմնցնելու համար քանի մը մանր գիտելիքներ ալ զուրցեմ, որոնք անշուշտ անօգուտ չեն ըլլար ու լոյս կու տան. օրինակի մը համար, վարժարանի մը մէջ դարմանական Բնական Դաստիարակութեան ամէն կողմ խնամքով ու անխոնջ հսկողութեամբ

ճաշարութեան կը պահէ, զորն որ բարոյականի և քրիստոնէական կենաց ամենայն վարժապետք՝ իրաւամբք և ամենաճշմարիտ մտածութեամբ առաքինութիւն անուանեցին. և ճաշարութեան է որ մարմնոյն զօրութիւն մը կու տայ ու կը պահպանէ և արտաքին վսեմութիւն մը, որն որ նաև հոգւոյն արժանիքն և ուժն ալ կը պահէ:

Իայց սակայն Վրօնքը կը հսկէ որ չըլլայ թէ ճաշարութեան մեղկութեան ու թեթեւամտութեան դառնայ, և չափազանց երթալով առաքինութիւն ըլլալէն դադրի:

Եւս այս Բնական Դաստիարակութեան հանգստեան արդար չափ մը կը դնէ Բնական Դաստիարակութեան, մտաց պատշաճական սփոփանքը կը շնորհէ, ուսման ժամերուն յաջորդել կու տայ հանգստեան ժամերը. բայց մէկալ կողմանէ ալ խոհեմ ու անյողդողդ Բարեկրթութեանը թող չտար որ հանգստեան չափն անցնի. ոչ դաժանութիւն ունի և ոչ խեղդեփցածութիւն, այլ աշխատութեան ձեռքովը կը պատրաստէ զուարճութիւնը, ու զուարճութեան ձեռքով աշխատութեան յոգնութիւնը կ'անցընէ, և իրեն խոհեմ ղեկավարութեամբ բը խաղը պատշաճապէս կը խառնէ ծանր ու մտադրութեան արժանի զբաղանաց հետ:

Եւ վերջապէս տան մը փոքրահասակ ճաշարութեանը թէ վարժապետաց և թէ աշակերտաց մտաւորական անկախութիւն մը կու տայ, ազնուական ապահովութիւն մը, և կենաց նիւթական հոգերուն երջանիկ մոռացութիւն մը՝ որոնցմէ ազատ ըլլալը կ'օգնէ խելքը գլուխը ժողոված բարեպաշտութեան և ուսմանց պարապելու:

Եւս վախճանիս համար է որ գեղեցիկ տեղ մը կ'ընտրէ. ընդարձակ տուն մը, ու Բարեկրթութեան պիտոյիցը լաւ յարմարեցած. սրահները բարձր, ննջարանները մեծ, դասատուները օգբանող, գեղեցիկ մատուռ մը, և լայն ու արձակ պարտէզ: Ինքն է որ ինչպէս պէտք է նէ վարժապետները կը

կարգադրէ , չէ թէ միայն առողջութեան , հասարակական գրաւորական վայելութեանն ու արժանեացը յարմար . ինքն է որ ամէն բան կարգի կը դնէ ինչ որ աշակերտացը տարիքին հարկաւոր է , այն մատաղ , եռանդուն ու վառվառն հասակին , որն որ միանգամայն այնպէս լաւ ալ ուսման մտադրութիւն կ'ընէ , որ տասը տարի ամբողջ ամէն օր տասուերկու ժամ լուռ ու հանդարտ կ'անցընէ :

Իսոյց սակայն Կրօնը , որ ամէն բանի մէջ գերազոյն ողջամտութիւն է , կ'ուզէ որ այս տանը մէջ զեղխութիւն չըլլայ , հապա ազնուական պարզութիւն մը փայլի . մեծագործ ըլլայ իր բարձրութեամբը , գեղեցիկ կարգաւորութեամբ , ու բնակող աշակերտաց բազմութեանը համեմատ ընդարձակութեամբ :

Աստութեամբ գուրս կը հալածէ ճոխ կարասիները , սնոտի ունայնասիրութիւնները , աւելորդ զարդարանքները , ու այն ամէն բան՝ որ սնապարծութեանն ու զեղխութեան ցոյց մը կու տան . իսկ ոսկիէ ու արծրթէ ամանները , ոսկեթել կերպասները , ազնիւ ու պատուական քարերը , և անուշահոտ բուրմունքները՝ Արքութեան սեղանոյն կը պահէ :

Իս մանրամասն հանգամանքներուն վրայ ալ չեմ երկնցընէր . այսչափս բաւական է իմ վախճանիս համար , բայց դնելն ալ հարկաւոր էր : Շատ կարեւոր էր քիչ մը պարզաբանել այն ազդեցութիւնն որ դաստիարակութիւնը բարձրանցիւր մեծամեծ միջոցները ամբողջ դաստիարակութեան վրան ունին . և անանկով յայտնի ցուցընէ՝ թէ ինչպէս ասոնք ամէնը մէկմէկու հետ միացած մի և նոյն վախճանին պէտք է որ դիմեն , թէ որ կ'ուզենք որ այս վախճանիս կատարելապէս ու լիովին հասնինք . թէ որ կ'ուզենք որ դաստիարակութիւնը ճշմարտապէս կատարուի :

Արդ որովհետեւ ալ ժամանակն է որ մեր խօսքը վերջացընենք . ազգել մա-

տաղ տղայոց հոգիներուն մէջ ծանր ու աշխատասէր կեանքի մը փորձաւոր , որ օր մը պտղաբերէ բնաւորութեանն ու պարտուց հաւատարմութիւն .

Իտրբոքել աշխատութեան սէրը . դպրութեանց , ուսմանց , արուեստից , ձեռագործի , երկրագործութեանն ու վաճառականութեանն աշաւորջ փորձակը , դաստիարակութեանը այլևայլ նպատակին համեմատ . և վառելեռանդ մը ամէն գեղեցիկ ծանօթութեանց ու ազնուական յառաջադիմութեան , որ շատ դարերէ ՚ի վեր մեր հայրենեացը ձիրքերն եղած են .

Վերբերը պատշաճ ժամանակին՝ Կրօնից օգտակար ազդեցութեանը տակ այնպէս նուաճել , կանոնաւորել ու կարգաւորել , որ մարդ կարող ըլլայ վրանին տիրել , ու բարւոյն արգելք մը չըլլալէն զատ՝ մեծամեծ գործոց ալ օգտակար գործիքներ դառնան .

Ենպէս կազմել զմարդ՝ որ աղէկ վարուիլ գիտնայ , որ է ինքըզինքը նեղել առանց ուրիշին նեղութիւն տալու , ու ոչ այնչափ շուքընէլ զուրիշները վայելուչ կերպերով , որչափ զմայլեցընէլ պարզութեամբ , և ազգուութիւնընէլ մեծարելով .

Իրով բանիւ , քաղցր ու հաստատուն Իարեկութեան առաջնորդութեամբ , միշտ սիրելի ու յարգելի իշխանութեան ազդեցութեամբ՝ հաստատել ու պահպանել գրաւորական , կամ ձեռագիտական , երկրագործութեանն ու վաճառականութեան վերաբերեալ զօրաւոր ու պայծառ կրթութիւններ , միանգամայն անարատ վարք , առատաւիտ հլութիւն , լուսաւոր հաւատք ու խորին բարեպաշտութիւն մը .

Արջապէս՝ նոյն ճամբով , վարժապետաց ու աշակերտացը մէջն ալ հաստատել այն քաղցր ու զօրաւոր կապերը՝ որ ոչ երբէք կը քակուին . և անձնանկրութեանն ու երախտագիտութեան սիրոյն ու մեծարանաց այն յիշատակները՝ որ վարժապետաց ամէն բանէ աւելի անուշ փոխարէնն է , ինչպէս որ աշակերտացը սրտին մէջն ալ այնպիսի եր-

ջանիկ ու անեղծանելի տպաւորութիւն մըն է՝ որ միշտ անջնջելի կը մնայ .

Եւս կերպով՝ զօրաւոր ու պարզ միջոցներով պատրաստել այդ մատաղ ոգիները յիմացութիւն ճշմարտին , որ նոյն իսկ Բստուծոյ լոյսն ըսել է . այն մատաղ սրտերը՝ ի սէր բարւոյն , որ ճշմարտին նշոյլն է . ու բոլոր իրենց կեանքը՝ ի կրթութիւն բարւոյն . և ասով այնպէս ընել՝ որ իրենց դաստիարակութեան տպաւորութեանցն ու յիշատակներուն մէջ կարենան գտնել երջանկութիւնը , ճշմարտութիւնն ու առաքինութիւնը , և միանգամայն իրենց բընութեանն ալ բարձրագոյն պատիւը .

Երբէն կը դառնամ կ'ըսեմ . այսպիսի է ահա այն մեծ գործքը . այս է դաստիարակութիւն էական վախճանը . այս մանկութեան դաստիարակացը բարձր ու նուիրական պաշտօնը :

Եւս է ահա ընդհանրական ու էական Գասախարանութիւնը , որուն որ ամէն մարդ՝ որ աշխարհք կու գայ՝ իրաւունք ունի :

Եւս է գերազանցօրէն խօսելով՝ մարդկային Դաստիարակութիւնը : Բայց նորէն կ'աղաղակեմ , և յուսամ որ ալ հիմա շատ աւելի լաւ պիտի հասկըցուի խօսքս՝ թէ Բոլորովին ու ամենայն կերպով կրօնական մեծարանաց գործք մըն է ասիկայ :

Գաղղիական արիւնքի :

Գաղղիացի մը գունդ մը կարիճ զօրքի գլուխ կեցած՝ բազմաթիւ լճնամեաց դէմ պատերազմելու կ'երթար . մէկը մէկալը ըսին իրեն թէ անոնց դիմացը ելելէն առաջ լրտեսներ խաւրէ որ զօրքին թիւը իմացուի . “ Եղէկ , աղէկ , պատասխանեց այն քաջը , երթանք ջարդենք մէյ մը զանոնք ու ետքը գլուխներն կը համրենք ” :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

Գերմանացոյ կենցաղն ու բնաւորութիւնը :

(Տես կրեւ 215)

Օգացմանց ու սովորութեց , հանձարի ու ախորժակի մէջ համաձայնութիւն չկայ Գերմանիա . կրթութիւնն ու բնութիւնը դեռ իրարու հետ այնչափ լաւ միացած չեն երևար : Կան խիստ անկեղծ մարդիկներ , որոնց խօսքերն ու բռնած դէմքը արուեստակեալ են , իբրեւ թէ ծածուկ պահելու բան մը ունենային մտքերնուն մէջ . երբեմն ընդ հակառակն կը գտնուին այնպիսի մարդիկներ ալ , որոնց սիրտը թէպէտ քաղցր է , բայց կերպերնին բիրտ է . և դեռ աւելին ալ կայ . շատ անգամ խիստ խօսակցութեան ու խիստ կերպերու տակ՝ տկար բնաւորութիւն մը ծածկուած է : Դպրութեանց ու բանաստեղծութեան վրայ եւանդ այնպիսի մարդիկներու քով կը գտնուի , որոնք ընկերական կենաց մէջ ռամիկ սովորութիւններ ունին : Գերմանիոյ պէս ուրիշ աշխարհք մը չկայ , ուր զրականներն ու համալսարաններու մէջ սորվող երիտասարդները այնչափ լաւ գիտնան հին լեզուները ու հնութեան վրայ այնչափ տեղեկութիւն ունենան . բայց այս բաները ամենեւին չկան այն տեղերը , ուր ընդհանրապէս հին սովորութիւնները դեռ կը տւեն : Յունաստանի յիշատակները , գեղարուեստից ախորժակը կարծես թէ հաղորդակցութեամբ հասած են այս աշխարհքս . բայց կալուածական կարգերը , Գերմանացոյ հին սովորութիւնները միշտ կը մեծարուին , թէպէտ երկրին զինուորական ուժին դժբաղգութենէն նոյն ազդեցութիւնը չունին :

Բոլոր Գերմանիոյ պատերազմական երևոյթը ու ամէն մէկ քայլի զինուորի